
DESCOPERIRI MONETARE ANTICE DIN ROMÂNIA (VIII)

DELIA MOISIL

REZUMAT:

Această cronică numismatică prezintă o serie de descoperiri monetare sau premonetare pentru care locul exact de descoperire nu poate fi precizat, constituind împreună un bun exemplu al consecințelor unei intervenții prea târzii în colectarea datelor privind locul și circumstanțele descoperirii: Dobrogea Passim (în sudul litoralului românesc?), 7+1 piese, probabil din același tezaur de vârfuri de săgeată de bronz de tip scitic sau semne premonetare; 1 tetradrahmă de tip Thasos, găsită în România, fără loc de descoperire precizat, posibil parte a unui tezaur; 5 tetradrahme de tip Thasos crestate (de tipul celor din tezaurul de la Șieu-Odorhei, jud. Bistrița Năsăud), provenind din Transilvania, găsite cu siguranță împreună, într-un tezaur; 3 drahme Dyrrhachium, foarte probabil parte a unui tezaur monetar cu denari republicani, posibil din zona Munții Orăștiei; 49 de denari romani republicani și imperiali, parte a unuia sau mai multor loturi de tezaure de denari romani, posibil din zona Munții Orăștiei; 3 monede de bronz emise pentru Traian, probabil de pe teritoriul provinciilor romane din țara noastră, fără detalii suplimentare.

Acestor piese li se adaugă un stater de aur de tip Koson fără monogramă provenind dintr-un tezaur de la Sarmizegetusa Regia (Dealul Muncelului).

ABSTRACT: ANCIENT COIN FINDS FROM ROMANIA (VIII)

This numismatic chronicle presents a number of monetary or premonetary finds for which the exact place of finding cannot be specified: Dobrogea Passim (in the south of the Romanian coast?), 7+1? pieces, probably from the same hoard of bronze Scythian arrowheads and premonetary signs; 1 Thasos tetradrachm, found in Romania, no place specified, possibly part of a hoard; 5 notched Thasos tetradrachms from Transylvania (of the same type as in Șieu-Odorhei hoard), certainly found together in a hoard; 3 Dyrrhachium drachms, most probably part of a monetary hoard with Republican *denarii*, possibly from the Orăștiei Mountains area; 49 Roman Republican and Imperial *denarii*, part of one or more Roman *denarii* hoards, possibly from the Orăștiei Mountains area too; 3 bronze coins issued for Trajan, probably from the Roman provinces in Romania, without further details.

To these pieces is added a gold stater of Koson type, without monogram, from a hoard at Sarmizegetusa Regia (Dealul Muncelului).

CUVINTE CHEIE: monedă, tezaur, antichitate, Roma, Dacia, Dobrogea, Sarmizegetusa Regia, Transilvania, România, analize XRF, aur, argint, bronz, tetradrahme, denar, vârf de săgeată, semne premonetare.

KEYWORDS: coin, hoard, ancient, Rome, Dacia, Dobrogea, Sarmizegetusa Regia, Transylvania, Roumania, XRF analyses, gold, silver, bronze, tetradrachme, denarius, arrowhead, premonetary signs.

1. Dobrogea Passim (sudul litoralului românesc?), tezaur de vârfuri de săgeți/semne premonetare, anterior sfârșitului lunii martie 2014





Vârf de săgeată de bronz de tip scitic, de luptă, utilizat, deteriorat; cu trei aripioare alungite spre bază (una ruptă și ciobită) și cu vârful îndoit în urma utilizării; manșonul (exterior) este perforat pentru fixarea tije.

Tip scitic clasic Hellmuth 2014 6a, dar mai alungit și cu orificiu de fixare a tije. Ulterior mijlocului secolului al VI-lea.

Tip Mototolea, Potârniche, pl. I, 10; același tip, p. 50-51-52: 35-64; p. 67, pl. III.

Grafitto pe o aripioară, aparent executat înaintea îngropării piesei (cu urme de sol): scrijelite pe aceeași linie, în ligatură, un desen sau litere ce ar putea fi citite A(sau Λ) și I(sau T?) inclus; de asemenea, v(?) și X(?).

Astfel de vârfuri de săgeată deteriorate, utilizate, apar în componența unor tezaure de vârfuri de săgeți/semne premonetare din Dobrogea. Posibil din aceeași sursă cu grupul de mai jos.

AE, 32 mm, 1.75 g. MNIR custodie - 121/P/2014: AZ 3/2/1.

2. Dobrogea Passim (sudul litoralului românesc, zona Mangalia-Albești?), tezaur de vârfuri de săgeți/semne premonetare, anterior lunii martie 2014

Șapte vârfuri de săgeată de bronz de tip scitic, turnate, provenind din aceeași sursă.



Vârf de săgeată – semn premonetar, din bronz, turnat, cu două aripioare, cu muchii neregulate, în formă de frunză de dafin, cu nervură centrală și nervuri laterale(?); bont, cu baza retezată.

AE, greutate¹: 4.21 g, dimensiuni (Lxl): 3.7x1.1 cm. Cu depuneri dense de oxizi de culoare verde și de sol pe suprafețe.

MNIR custodie - 121/P/2014: FV 1/1.



Vârf de săgeată – semn premonetar, din bronz, turnat, bont, cu baza retezată; în formă de frunză de salcie, cu nervură centrală.

AE, greutate*: 4.13 g, dimensiuni (Lxl): 4.1x1 cm. Cu depuneri dense de oxizi de culoare verde și de sol pe suprafețe.

MNIR custodie - 121/P/2014: FV 1/2.



Vârf de săgeată – semn premonetar, din bronz, turnat, bont, cu baza retezată; în formă de frunză de salcie, cu nervură centrală; descentrată, posibil în urma detașării din tiparul de turnare - utilizată ca săgeată (?).

AE, greutate*: 3.04 g, dimensiuni (Lxl): 3.5x1.1 cm. Cu depuneri dense de oxizi de culoare verde și de sol pe suprafețe.

MNIR custodie - 121/P/2014: FV 1/3.

¹ Piesele erau necurățate, cu depuneri de pământ, atât pe suprafața piesei, cât și în interiorul manșonului.



Vârf de săgeată – semn premonetar, din bronz, turnat, bont, cu baza mult retezată; în formă de frunză de dafin, cu nervură centrală.

AE, greutate*: 4.86 g, dimensiuni (Lxl): 3.3x1.1 cm. Cu depuneri de oxizi și cu urme de sol pe suprafețe.

MNIR custodie - 121/P/2014: FV 1/4.



Vârf de săgeată scitic timpuriu, din bronz, turnat, cu două aripioare și cu nervură centrală; spin curbat; bont, cu muchii neregulate și ciobite în urma utilizării ca săgeată de luptă.

Hellmuth 2014: tip scitic timpuriu II c, sec. VIII î. Hr. (în N Caucazului și regiunea centrală a Niprului)

AE, greutate*: 3.15 g, dimensiuni (Lxl): 3.4/3.8x0.89 cm. Cu depuneri de oxizi și de sol pe suprafețe.

MNIR custodie - 121/P/2014: FV 1/5.



Vârf de săgeată de bronz scitic timpuriu, din bronz, cu două aripioare; cu urme ale unui spin din care s-a păstrat doar baza; bont, în urma utilizării ca săgeată de luptă.

Hellmuth 2014: scitic timpuriu I b, II b; sfârșitul sec. al IX-lea – sec. al VIII-lea î. Hr. (Caucaz și regiunea centrală a Niprului)

AE, greutate*: 3.79 g, dimensiuni (Lxl): 3.4x1 cm; pîntenul lipsește. Cu depuneri dense de oxizi de culoare verde și de sol pe suprafețe.

MNIR custodie - 121/P/2014: FV 1/6.



Vârf de săgeată de bronz, cu trei aripioare, de formă piramidală; cu manșon interior.

Hellmuth 2014: tip scitic clasic I j; utilizat de la jumătatea sec. al VI-lea î. Hr. până în perioada influențelor grecești.

AE, greutate*: 1.98 g, dimensiuni (Lxl): 2.2x1 cm. Cu depuneri dense de oxizi de culoare verde închis și de sol pe suprafețe.

MNIR custodie - 121/P/2014: FV 1/7.

3. Sarmizegetusa Regia (Dealul Muncelului), tezaur monetar, 2006

Piesa face parte dintr-un tezaur de monede de aur de tip Koson, provenind de pe Dealul Muncelului.



1. stater de tip Koson

Av. Anepigraf. Acvila romană spre st., cu aripile întinse, așezată pe un sceptru, ținând în gheara dr. o cunună cu lauri.

Rv. Procesiune spre st. formată din trei personaje: un consul roman, central, îmbrăcat în togă, însoțit de doi lictori, care poartă fiecare pe umărul drept fascii. Legenda KOΣON în exergă; fără monogramă.

Bătut cu perechea de ștanțe monetare 3k (D. Moisil et al., *Lotul de tezaur din monede de aur de tip Koson, găsit la Vizuini, Ocolîșu Mic, com. Boșorod, jud. Hunedoara în 2014: studiu asupra ștanțelor monetare și analiza compozițională a metalului*, mss.).

Preda, p. 353, pl. LXXVII, nr. 4-8.

AV, ax: 1, 8.48 g.

Tabel 1 - Rezultatele analizei XRF² asupra suprafeței monedei.

Descriere	Element (%)			
	Fe	Cu	Ag	Au
1 av.	0.13	0.42	14.91	84.54
1 rv.	0.05	0.37	15.63	83.96

Greutatea acestui stater se încadrează în valorile cunoscute pentru emisiunile bătute cu această pereche de ștanțe monetare: între 8.34-8.74 g; axul corespunde, de asemenea, caracteristicilor cunoscute ale exemplarelor bătute cu această pereche de ștanțe monetare: 1, prezent în cazul a 20 de exemplare; compoziția aliajului corespunde celei verificate pentru 19 exemplare bătute cu această ștanță: Au, între 81.05-90.41%, Ag între 9.44-18.07%.³

Perechea de ștanțe monetare 3k utilizată pentru staterii de aur de tip Koson este cunoscută din grupurile provenind din tezaure găsite în zona Sarmizegetusei Regia, aflate la MNIR: lotul Fleseriu: 31 exemplare, lotul de la Vizuini, Ocolîșul Mic: 6 exemplare, lotul Italia: 14 exemplare, lotul Londra (2007?): 27 exemplare.⁴

(D. Moisil, M. Georgescu)

4. Transilvania, loc de descoperire neprecizat, tezaur monetar, anterior anului 2016

Cele cinci imitații ale unor tetradrahme de tip Thasos au fost produse după ștanțe monetare cunoscute în literatura de specialitate, prezente în număr relativ important în descoperirile din România; ele au fost turnate în tipare realizate prin impresiune directă a unor astfel de tetradrahme ușor schifate. Ca urmare, în apropierea muchiilor, desenul este estompat, neclar. Cantitatea de argint evidențiată prin analizele XRF asupra suprafeței pieselor este mare (între cca 93,11 și 98 %) și relativ neomogenă, comparând valorile obținute pentru aversul și reversul aceleiași piese.

Intervenția ulterioară asupra monedelor, crestarea lor, este particulară și foarte rară asupra acestui tip de monede antice. Modalitatea de tăiere (crestare) este asemănătoare celei cunoscute și utilizate pentru imitațiilor dacice de tip Huși-Vovriești din zona Moldovei, dar și asupra unui stater grecesc care ar proveni din zona Transilvaniei (Sarmizegetusa Regia?), publicat într-o cronică mai veche⁵.

Ca procedeu aplicat unor tetradrahme de tip Thasos, tăierea sau crestarea pieselor este prezentă în tezaurul de la Șieu-Odorhei, jud. Bistrița Năsăud. În cazul amintit, în care descoperirea s-a făcut relativ controlat, tezaurul de monede grupează piese foarte variate: 97 de tetradrahme de tip Macedonia Prima, 91 de tetradrahme de tip Thasos, 19 drahme Apollonia și Dyrhachium, 7 stateri celtici (atribuiți tribului boilor); doar unele piese din tezaur sunt tăiate; în unele cazuri, tăietura este superficială, în altele, este adâncă, executată pe toată raza monedei.⁶

Proveniența celor cinci imitații din același tezaur monetar e susținută și de urme de sol consistente, de culoare asemănătoare, de pe suprafața lor, pe lângă aspectul unitar al grupului de monede.

² Analizele au fost efectuate la Muzeul Național de Istorie a României, Secția de Investigații Fizico-Chimice și Biologice, cu un spectrometru cu fluorescență de raze X tip InnovX Systems Alpha Series (XRF) dotat cu anticatod din W, detector în dispersie de energie tip SiPIN cu răcire prin efect Peltier. Pentru identificarea compoziției chimice a monedelor, prin analiză de suprafață, tensiunea de lucru a fost de 35 kV, intensitatea 40 microA și timpul de achiziție de 120 s. În aceleași condiții de lucru au fost realizate și celelalte analize prezentate în acest articol.

³ D. Moisil et al., *Lotul de tezaur din monede de aur de tip Koson, găsit la Vizuini, Ocolîșu Mic, com. Boșorod, jud. Hunedoara în 2014: studiu asupra ștanțelor monetare și analiza compozițională a metalului*, mss.

⁴ D. Moisil et al., *Lotul de tezaur din monede de aur de tip Koson, găsit la Vizuini, Ocolîșu Mic, com. Boșorod, jud. Hunedoara în 2014: studiu asupra ștanțelor monetare și analiza compozițională a metalului*, mss.

⁵ Moisil 2012, 317.

⁶ Preda, Marinescu 1985.



1. Tetradrahma de tip Thasos

Avers: Anepigraf. Capul lui Dyonisos spre dr., purtând cunună de iederă.

Revers: [H]PAKΛEOC ΣΩTHPOC, ΘAΣIΩN, monograma M în câmp st. Heracles nud, cu capul spre st., ținând măciucă și blana leului din Nemea.

AR, ax: 12, 16.60 g; un sector de cerc de cca 5 grade a fost decupat complet; crestată pe revers de două ori, fără a secționa moneda: o dată pe raza ei și încă o dată pe muchie pe cca 3 mm). MNIR custodie.

Tabel 2 - Rezultatele analizei XRF asupra suprafeței monedei.

Descriere	Element chimic (%)						
	Fe	Ni	Cu	Zn	Ag	Pb	Bi
1 av.	0.98	1.23	1.75	0.13	95.21	0.69	0.001
1 rv.	0.7	0.53	1.73	0.1	93.11	3.83	0.001



2. Tetradrahma de tip Thasos

Avers: Anepigraf. Capul lui Dyonisos spre dr., purtând cunună de iederă.

Revers: [H]PAKΛEOC [Σ ...]ΩTHPOC, [ΘAΣIΩN], monograma M (sau M) în câmp st. Heracles nud, cu capul spre st., ținând măciucă și blana leului din Nemea.

AR, ax: 12, 16.58 g; crestată pe revers fără a secționa moneda. MNIR custodie.

Tabel 3 - Rezultatele analizei XRF asupra suprafeței monedei.

Descriere	Element chimic (%)						
	Mn	Fe	Ni	Cu	Zn	Ag	Pb
2 av.	0.08	1.94	0.92	2.44	0.2	94.33	0.09
2 rv.		0.75	1.11	1.56	0.08	96.47	0.04



3. Tetradrahma de tip Thasos

Avers: Anepigraf. Capul lui Dyonisos spre dr., purtând cunună de iederă.

Revers: ΗΡΑΚΛΕΟΣ ΣΩΤΗΡΟΣ, ΘΑΣΙΩΝ, monograma M (sau M)? în câmp st. Heracles nud, cu capul spre st., ținând măciucă și blana leului din Nemea.

AR, ax: 1, 17.20 g; crestată adânc pe revers, pe raza monedei, secționând și aversul pe cca 3-4 mm. MNIR custodie.

Tabel 4 - Rezultatele analizei XRF asupra suprafeței monedei.

Descriere	Element chimic (%)						
	Fe	Ni	Cu	Zn	Ag	Au	Pb
3 av.	0.65	0.57	2.92	0.1	95.35	0.29	0.12
3 rv.	1.42	1.6	1.41	0.17	95.36		0.05



4. Tetradrahma de tip Thasos

Avers: Anepigraf. Capul lui Dyonisos spre dr., purtând cunună de iederă.

Revers: ΗΡΑΚΛΕΟΣ [...]ΩΤΗΡΟΣ, ΘΑΣΙΩΝ, monograma M în câmp st. Heracles nud, cu capul spre st., ținând măciucă și blana leului din Nemea.

AR, ax: 12, 15.86 g; crestată adânc pe revers, aproape secționând moneda; pe avers, fisuri de-a lungul creștăturii de pe revers și ruptură pe cca 4-5 mm, pe muchia piesei. MNIR custodie.

Tabel 5 - Rezultatele analizei XRF asupra suprafeței monedei.

Descriere	Element chimic (%)					
	Fe	Cu	Zn	Ag	Sn	Pb
4 av.	0.001	3.1	0.08	95.2	1.53	0.1
4 rv.	0.001	4.08	0.11	94.26	1.49	0.06



5. Tetradrahma de tip Thasos

Avers: Anepigraf. Capul lui Dyonisos spre dr., purtând cunună de iederă.

Revers: ΗΡΑΚΛΑΕΟΣ - ΣΩΤΗΡΟΣ, ΘΑΣΙΩΝ în exergă, monograma Μ in câmp st. Heracles nud, cu capul spre st., ținând măciucă și blana leului din Nemea.

AR, ax: 12, 15.66 g, crestată (un sector de cerc de cca 3-4 grade pe revers a fost decupat complet; acesta are 1-2 grade pe avers și lungimea razei monedei). MNIR custodie.

Tabel 6 - Rezultatele analizei XRF asupra suprafeței monedei.

Descriere	Element chimic (%)						
	Fe	Ni	Cu	Zn	Ag	Pb	Bi
5 av.	0.07	0.11	3.38	0.09	96.29	0.05	0.001
5 rv.	0.001		3.28	0.07	96.63	0.02	0.001

(D. Moisil, M. Georgescu)

5. România, loc de descoperire neprecizat, tip de descoperire neprecizat (tezaur?), anterior anului 2016

O tetradrahmă de tip Thasos despre al cărei loc de descoperire sau condiții de descoperire nu avem detalii; posibile conexiuni cu piese din tezaur provenind din zona munților Orăștiei.



1. Tetradrahmă de tip Thasos

Avers: Anepigraf. Capul lui Dyonisos spre dr., purtând cunună de iederă.

Revers: ΗΡΑΚΛΑΕΟΣ [...]ΤΗΡΟΣ, ΘΑΣΙΩΝ, monograma Μ in câmp st.

Tip Prokopov 1115-1119, având pe revers monograma 24.

AR, ax: 12, 16.51 g. MNIR custodie.

Tabel 7 - Rezultatele analizei XRF asupra suprafeței monedei.

Descriere	Element chimic (%)					
	Fe	Cu	Ag	Au	Pb	Bi
av	0.27	0.39	98.07	0.68	0.44	0.14
rv	0.55	0.4	97.53	0.64	0.72	0.16

(D. Moisil, M. Georgescu)

6. România, loc de descoperire neprecizat (posibil zona Munții Orăștiei), tezaur monetar (cu denari republicani), anterior anului 2016



1. Dyrrhachium
drahma
Meniskos/Filonos
Avers: ΜΕΝΙΣΚΟ[Σ]
Revers: ΔΥ[P], [ΦΙΑΩ]ΝΟΣ
Ceka 330.
AR, ax: 2, 2.97 g. MNIR custodie.



2. Dyrrhachium?
drahma
Meniskos/Filippou
Avers: ΜΕΝΙΣΚΟ[Σ]
Revers: [ΦΙΑ?]Ι Π-ΠΟΥ
Tip hibrid, Ceka 324-331 (av.), Ceka 333 (rv.).
AR, 3.04 g. MNIR custodie.



3. Dyrrhachium
drahma
Meniskos/Filota
Avers: ΜΕΝΙΣΚΟ[Σ]
Revers: ΔΥΡ, [ΦΙΑ]Ο-ΤΑ
Ceka 331.
AR, ax: 8, 3.93 g. MNIR custodie.

7. România, loc de descoperire neprecizat (posibil zona Munții Orăștiei), lot(uri) de tezaur(e) de denari romani republicani și/sau imperiali, 1990-2016



1. Republica Romană

[Q. Lutatius Catulus sau Cerco?]

denarius

Avers: Capul Romei spre dr., X în spate.

Revers: Dioscurii călare, spre dr., [QLC?] sub picioarele cailor, ROMA în exergă.

[Crawford 125/1?, Roma, a. 206-200?]

AR, ax: 4, 3.80 g. MNIR custodie.



2. Republica Romană

L. Saufeius

denarius

Avers: Capul Romei cu coif, spre dr.; X în spate.

Revers: Victoria în bigă spre dr. L.SAVF sub picioarele cailor, ROMA în exergă .

Crawford 204/1, Roma, 152 î. Hr.

AR, ax: 6, 3.67 g. MNIR custodie.



3. Republica Romană

M. Baebius Tampilus

denarius

Avers: Capul Romei cu coif spre st., în spate, TAMPIL de jos în sus.

Revers: Apollo în quadrigă spre dr., ROMA sub picioarele cailor, în exergă, THERM QF?.

Crawford 236/1a, Roma, 137 î. Hr.

AR, ax: 6, 3.72 g. MNIR custodie.



4. Republica Romană

C. Porcius Cato

denarius

Avers: Capul Romei cu coif, spre dr.; X în spate.

Rv.: Victoria în bigă spre dr. C.CATO sub picioarele cailor, ROMA în exergă .

Crawford 274/1, Roma, a. 123 î. Hr.

AR, ax: 6, 3.80 g. MNIR custodie.



5. Republica Romană

Mn. Aquillius

denarius

Avers: Capul radiat al lui Sol, spre dr.

Revers: Luna în bigă spre dr.; corn de lună și trei stele deasupra, una dedesubt. MN AQVIL sub picioarele cailor. MN în ligatură. ROMA în exergă.

Crawford 303/1, Roma, a. 109-108 î. Hr.

AR, ax: 6, 3.11 g. MNIR custodie.



6. Republica Romană

Mn. Fonteius

denarius

Avers: Capetele Dioscurilor spre dr., * în față.

Revers: Galeră spre dr., MN. FONTEI deasupra (cu MN și NTE în ligatură); marca de control nu este lizibilă.

Crawford 307/1, Roma, a. 108-107 î. Hr.

AR, ax: 3, 3.56 g. MNIR custodie.



7. Republica Romană

L. Cassius Caecianus

denarius

Avers: Capul lui Ceres spre st., legenda CAEICIAN (cu A, N în ligatură) în spate; deasupra, marca de control F (cu punct deasupra).

Revers: Doi boi înjugăți, spre st., L.CASSI în exergă; deasupra, marca de control Q (cu punct deasupra).

Crawford 321/1, Roma, a. 102 î. Hr.

AR, ax: 1, 3.91 g. MNIR custodie.



8. Republica Romană

L. Cassius Caecianus

denarius

Avers: Capul lui Ceres spre st., CAEICIAN (cu AN în ligatură) în spate, marca de control .F deasupra.

Revers: Doi boi înjugăți, spre st., L.CASSI în exergă, marca de control .Q deasupra.

Crawford 321/1, Roma, a. 102 î. Hr.

AR, ax: 7, 3.76 g. MNIR custodie.



9. Republica Romană

M. Lucilius Rufus

denarius

Avers: Capul cu coif al Romei spre dr.; în spate, PV; totul în cunună de lauri.

Revers: Victoria în bigă spre dr., legendele RVF deasupra, M. LVCIL[I] în exergă.

Crawford 324/1, Roma, 101 î. Hr.

AR, ax: 12, 3.84 g. MNIR custodie.



10. Republica Romană

C. Vibius C.f. Pansa

denarius

Avers: Capul laureat al lui Apollo, spre dr.

Revers: Minerva în quadrigă spre dr., cu trofeu.

Crawford 342/5b, Roma, 90 î. Hr.

AR, ax: 2, 3.78 g. MNIR custodie.



11. Republica Romană
C. Vibius C.f. Pansa
denarius

Avers: Capul laureat al lui Apollo, spre dr.

Revers: Minerva în quadrigă, spre dr.

Crawford 342/5b, Roma, 90 î. Hr.

AR, ax: 12, 3.43 g. MNIR custodie.



12. Republica Romană
Cn. Cornelius Lentulus Clodianus
denarius

Avers: Capul lui Marte cu coif, spre dr.

Revers: Victoria în bigă spre dr. ținând cunună și frâiele. CN. LENTVL în exergă.

Crawford 345/1, Roma, 88 î. Hr.

AR, ax: 8, 3.65 g. MNIR custodie.



13. Republica Romană
A. Postumius A.f. Sp.n. Albinus
denarius serratus

Avers: Capul Hispaniei cu val spre dr., HISPAN în spate.

Revers: Femeie cu toga, în picioare, spre st., între acvila legionară, în față, și fascii și topor, în spate. ALBIN în câmp st., POST.[A.F.S.N] sub linia de exergă.

Crawford 372/2, Roma, a. 81 î. Hr.

AR, ax: 2, 3.67 g. MNIR custodie.



14. Republica Romană
Q. Caecilius Metellus Pius
denarius

Avers: Pietas spre dr., cocor în față.

Avers: *Lituus* și *ulcior*; în exergă, IMPER.

Crawford 374/2, monetărie din N Italiei, a. 81 î. Hr.

AR, ax: 3, 3.95 g. MNIR custodie.



15. Republica Romană

C. Naevius Balbus

denarius serratus

Avers: Capul lui Venus cu diademă, spre dr. S.C în spate.

Revers: Victoria în trigă spre dr., marca de control deasupra (C [I sau, mai degrabă L întors?]XV ?). În exergă, C.NAE BAL[B].

Crawford 382/1b; Roma, 79 î. Hr.

AR, ax: 6, 2.98 g. MNIR custodie.



16. Republica Romană

C. Naevius Balbus

denarius serratus

Avers: Capul diademat al lui Venus spre dr., S.C în spate.

Revers: Victoria în trigă spre dr., [C.]NAE BA[LB] în exergă; marca de control nu este lizibilă.

Crawford 382/1b, Roma, 79 î. Hr.

AR, ax: 7, 3.54 g. MNIR custodie.



17. Republica Romană

denarius

L. Rutilius Flaccus

Avers: Capul Romei spre dr., cu coif; în spate, legenda FLAC, de sus în jos.

Revers: Victorie în bigă spre dr., în exergă, legenda L. RVTILI.

Crawford 387/1, Roma, 77 î. Hr.

AR, ax: 6, 4.28 g. MNIR custodie.



18. Imitație după un denar Republica Romană, C. Cassius Longinus, M. I. Brutus și Lentulus Spint
denarius

Avers: Libertas spre dr, cu bustul drapat și cu vâl; legenda LEIBERTAS în față; legenda din spate este ilizibilă.

Revers: Ulcior și *lituus* cu legenda ilizibilă dedesubt (acoperită de un oxid verde de cupru).

Tip Crawford 500/5, monetărie itinerantă (cu M. I. Brutus și C. Cassius Longinus), a. 43-42 î. Hr.

AR+AE(?), ax: 5, 3.68 g; cu urme de ardere (?). MNIR custodie.



19. Marcus Antonius

denarius

Emisiune pentru legiuni

Crawford 544/?, monetărie itinerantă, a. 32-31 î. Hr.

AR, ax: 4, 2.46 g. MNIR custodie.



20. Imitație serrată după o emisiune de tip Republica Romană, C. Norbanus (83 î. Hr.)
denarius (serratus)

Avers: Capul diademat al lui Venus, spre dr. ; în spate, legenda LXXXXIII B (întors cu 180 grade)[RN?], barbarizată;

Revers: Spic de grâu, fascii și *caduceus*.

Imitație după Crawford 357/1b (care nu este serrat).

AR, ax: 12, 3.86 g. MNIR custodie.



21. Imperiul Roman

Vitellius

denarius

Avers: [A] VITELLIVS GERM IMP AVG TR P, bustul împăratului spre dr., laureat și drapat.

Revers: XV VIR SACR FAC, tripod având un corb dedesubt și un delfin deasupra.

RIC 1²109, Roma, a. 69.

AR, ax: 7, 3.11 g. MNIR custodie.



22. Imperiul Roman

Vespasianus

denarius

Avers: IMP CAESAR VESPASIAN[VS AVG], legendă retrogradă; bustul împăratului spre dr., laureat și drapat.

Revers: PON MAX – TR P COS V, dublu *caduceus* înaripat.

RIC 2².1 703, Roma, a. 74.

AR, ax: 5/6, 3.27 g. MNIR custodie.



23. Imperiul Roman

Titus, pentru Vespasianus (emisiune postumă)

denarius

Avers: DIVVS AVGVSTVS VESPASIANVS, bustul împăratului spre dr., laureat.

Revers: EX-SC, Victoria înaripată ținând scut pe trofeu având la bază personificarea provinciei Iudaea așezată spre st., jelind.

RIC 2².1 364, Roma, a. 80-81.

AR, ax: 6, 3.30 g. MNIR custodie.



24. Imperiul Roman

Domitianus

denarius

Avers: IMP CAES DOMITIAN AVG PONT, bustul împăratului spre dr., laureat și drapat.

Revers: TR P COS VII DES VIII P P, altar aprins decorat cu ghirlandă.

RIC 2².1 41, Roma, a. 81, 13 septembrie – 31 decembrie.

AR, ax: 7, 3.24 g. MNIR custodie.



25. Imperiul Roman

Domitianus

denarius

Avers: IMP CAES DOMIT AVG GERM P M TR P VIII, capul împăratului spre dr., laureat.

Revers: IMP XXI COS XV CENS P P P, Minerva cu coif, lance și scut, pășind spre dr.

RIC 2².1 689, Roma, a. 90, 1 ianuarie – 13 septembrie.

AR, ax: 7, 3.24 g. MNIR custodie.



26. Imperiul Roman

Nerva

denarius

Avers: IMP NERVA CAES AVG P M TR P II COS III P P, bustul împăratului spre dr., laureat.

Revers: FORTVNA AVGVST, Fortuna în picioare, cu capul spre st., ținând cârmă și *cornucopiae* în mâini.

RIC 28, Roma, a. 97.

AR, ax: 6, 3.40 g. MNIR custodie.



27. Imperiul Roman

Nerva

denarius

Avers: IMP NERVA CAES AVG P M TR P COS III P P, bustul împăratului spre dr., laureat și drapat.

Revers: CONCORDIA EXERCITVVM, două mâini strânse.

RIC 2, Roma, a. 96.

AR, ax: 6, 3.20 g. MNIR custodie.



28. Imperiul Roman

Nerva

denarius

Avers: IMP NERVA CAES AVG GERM P M TR P II, bustul împăratului spre dr., laureat

Revers: IMP II – COS III P P, Libertas în picioare, cu capul spre st., ținând *pileus* și sceptru în mâini.

RIC 43, Roma, a. 98.

AR, ax: 7, 3.30 g. MNIR custodie.



29. Imperiul Roman

Traianus

denarius

Avers: IMP CAES NERVA TRAIAN AVG GERM, cap laureat, spre dr.

Revers: P M TR P COS III P P, Abundentia-Securitas așezată, cu sceptru scurt și *cornucopiae*.

MIR 66a, datare: ianuarie 100 – sf. 100. Strack 34.

AR, ax: 8, 3.11 g. MNIR custodie.



30. Imperiul Roman

Traianus

denarius

Avers: IMP CAES NERVA TRAIAN AVG GERM, bustul împăratului spre dr., laureat și drapat.

Revers: P M TR P - COS IIII P P, Marte nud, cu trofeu pe umărul st. și lance în dr., pășind spre dr.

MIR 104b, datare: ianuarie 101 - decembrie 102.

Strack 41.

AR, ax: 6, 2.98 g. MNIR custodie.



31. Imperiul Roman

Traianus

denarius

Avers: IMP CAES NERVA TRAIAN AVG GERM, bustul împăratului spre dr., laureat și puțin drapat pe umărul st.

Revers: P.M. TR. P. COS. IIII. P P, Victoria înaripată, pășind spre dr., întinzând cu dr. o cunună.

MIR 125b-1, datare: ianuarie 101 - decembrie 102.

AR, ax: 7, 3.02 g. MNIR custodie.



32. Imperiul Roman

Traianus

denarius

Avers: IMP TRAIANO AVG GER DAC P M TR P COS V P P, bustul împăratului spre dr., laureat și puțin drapat.

Revers: SPQR OPTIMO PRINCIPI, Virtus spre dr., cu lance și *parazonium*.

Tip MIR 186 a, datare: cca 103-104 (*aureus*, bustul tip a), dar *denarius* și bust tip b.

Strack 113.

AR, ax: 8, 2.94 g. MNIR custodie.



33. Imperiul Roman

Traianus

denarius

Avers: IMP TRAIANO AVG GER DAC P M TR P, bustul împăratului spre dr., laureat și puțin drapat pe umărul st.

Revers: COS V P P SPQR OPTIMO PRINC, trofeu dacic.

MIR 268bC-1, datare: a doua jumătate a lui 107 – 108. RIC 147^b var. Strack 140.

AR, ax: 8, 2.14 g. MNIR custodie.



34. Imperiul Roman

Traianus

denarius

Avers: IMP TRAIANO AVG GER DAC P M T[R P], bust dr. cu cunună de lauri.

Revers: COS V P P SPQR OPTIMO PRINC, trofeu dacic.

MIR 268bC-1, datare: a doua jumătate a lui 107 – 108.

Strack 140.

AR, ax: 8, 3.02 g. MNIR custodie.



35. Imperiul Roman

Traianus

denarius

Avers: IMP TRAIANO AVG GER DAC P M TR P, bustul împăratului spre dr., laureat și puțin drapat pe umărul st.

Revers: COS V P P SPQR OPTIMO PRINC, personificarea fluviului Dunărea, întinsă spre st., cu capul spre st.; legenda DANVBIVS în exergă.

MIR 277c, datare: a doua jumătate a lui 107-108.

Strack 159.

AR, ax: 8, 3.55 g. Zgâriată pe revers. MNIR custodie.



36. Imperiul Roman

Traianus

denarius

Avers: [IMP] TRAIANO AVG GER DAC [...], bustul împăratului spre dr., laureat și drapat pe umărul st.

Revers: COS V P P SPQR OPTIMO PRINC, Divinitate sprijinindu-și cotul st. pe o coloană scurtă, ținând ramură(?) în dr.

MIR 286 d², datare: cca 110. Strack 148.

AR, ax: 7, 4.41 g. MNIR custodie.



37. Imperiul Roman

Traianus

denarius

Avers: IMP TRAIANO AVG GER DAC P M TR P, bustul împăratului spre dr., laureat și puțin drapat pe umărul st.

Revers: COS V P P SPQR OPTIMO PRINC, Victoria spre dr., inscripționând DA/CI/CA pe scut susținut pe un trunchi de palmier.

MIR 346b, a. 111.

Strack 131.

AR, ax: 8, 3.10 g. MNIR custodie.



38. Imperiul Roman

Traianus

denarius

Avers: IMP TRAIANO AVG GER DAC P M TR P, bustul împăratului spre dr., laureat și puțin drapat pe umărul st.

Revers: COS V P P SPQR OPTIMO [PRINC], VESTA în exergă. Vesta pe tron spre st., ținând *palladium* și sceptru în mâini.

MIR 350(c?), a. 111.

Strack 163.

AR, ax: 8, 3.43 g. MNIR custodie.



39. Imperiul Roman

Traianus

denarius

Avers: IMP CAES NER TRAIANO OPTIMO AVG GER DAC, bustul împăratului spre dr., laureat și drapat.

Revers: P M TR P COS VI P P SPQR, Genius nud, ținând *patera* și un mănunchi de spice de grâu.

MIR 518 v, datare: iarna lui 114 - începutul lui 116. Strack 227.

AR, ax: 7, 3.45 g. MNIR custodie.



40. Imperiul Roman

Traianus

denarius

Avers: IMP CAES NER TRAIANO OPTIMO AVG GER DAC, bustul împăratului spre dr., laureat și drapat.

Revers: PM TR P COS VI P P SPQR, Felicitas cu *caduceus* și *cornucopiae* în mâini.

MIR 519f, datare: iarna lui 114 - începutul lui 116. Strack 228.

AR, ax: 8, 3.38 g. MNIR custodie.



41. Imperiul Roman

Traianus

denarius

Avers: IMP TRAIANO AVG GER DAC P M TR P, bustul împăratului spre dr., laureat.

Revers: COS V P P SPQR OPTIMO PRINC, DAC CA[P] în exergă . Dacia așezată spre st. pe un morman de arme, jelind.

Tip MIR 283a C, dar lipsește una din lăncile din spatele Daciei. Strack 156.

AR, ax: 8, 3.32 g; muchia fisurată, cu aspectul denarilor subaerați. MNIR custodie.



42. Imperiul Roman

Hadrianus

denarius

Avers: HADRIANVS AVGVSTVS. P P, bustul împăratului spre dr., laureat.

Revers: COS – III, Annona (Abundantia) așezată spre st., cu *modius* cu spice la picioare, *cornucopiae* pe brațul st. și cârlig în mâna st. ridicată pe jumătate.

RIC 2².3 911, Roma, a. 128-129.

AR, ax: 5, 3.20 g. MNIR custodie.



43. Imperiul Roman

Hadrianus

denarius

Avers: HADRIANVS AVGVSTVS P P, bustul împăratului spre dr., laureat.

Revers: COS – III, Pudicitia așezată spre st., ținând cu mâna st. vălul.

RIC 2².3 914, Roma, a. 128-129.

AR, ax: 7, 2.80 g. MNIR custodie.



44. Imperiul Roman

Antoninus Pius, pentru Faustina I (emisiune postumă)

denarius

Avers: DIVA – FAVSTINA, bustul împărătesei spre dr., drapat.

Revers: AVGVSTA, Ceres cu mănunchi de spice de grâu și torță lungă.

RIC 360, Roma, post 141.

AR, ax: 8, 3.45 g. MNIR custodie.



45. Imperiul Roman

Lucius Verus

denarius

Avers: L. VERVS AVG ARMENIACVS, bustul împăratului spre dr., laureat.

Revers: TR P V IMP II COS II, Roma pășind spre st., ținând Victorie și trofeu.

RIC 537, Roma, a. 164, decembrie - 165, august.

AR, ax: 1, 3.23 g. MNIR custodie.



46. Imperiul Roman

Marcus Aurelius

denarius

Avers: M ANTONINVS AVG – ARMENIACVS, bustul împăratului spre dr., laureat.

Revers: P M TR P XIX IMP III COS III, Annona ținând spice în mâna dr., deasupra unui *modius* și *cornucopiae* pe brațul st.; prora unui vas la picioare în câmp dr. jos.

RIC 142, Roma, a. 165, august - decembrie.

AR, ax: 6, 3.57 g. MNIR custodie.



47. Imperiul Roman

Marcus Aurelius pentru Faustina II

denarius

Avers: FAVSTINA AVGVSTA, bustul împărătesei spre dr., drapat.

Revers: SAECVLI FELICIT, doi copii pe tronul drapat.

RIC 710-711, Roma, a. 161-175.

AR, ax: 6, 3.23 g. MNIR custodie.



48. Imperiul Roman

Marcus Aurelius pentru Faustina II (emisiune postumă)

denarius

Avers: DIVA FAV-STINA PIA, bustul împărătesei spre dr., drapat.

Revers: CONSECRATIO, păun spre dr., cu capul spre st.

RIC 744, Roma, a. 176-180.

AR, ax: 2, 3.21 g. MNIR custodie.



49. Imperiul Roman

Clodius Albinus

denarius

Avers: D CLODIVS AL - BINVS CAES, bustul împăratului spre dr.

Revers: PROVID AV-G COS, Providentia în picioare spre st., cu baghetă în mâna dr., deasupra unui glob și cu sceptru lung în st.

RIC 1a, Roma, a. 193; pl. 2, 9.

AR, ax: 6, 3.22 g. MNIR custodie.

8. România, loc de descoperire neprecizat, tip de descoperire neprecizat, 1990-2016

Trei monede de bronz emise pentru Traian, probabil de pe teritoriul provinciilor romane, fără detalii suplimentare. MNIR custodie.



50. Imperiul Roman

Traianus

dupondius

Avers: IMP CAES NERVA TRAIANO AVG GER DAC P M TR P COS V P P, bustul împăratului spre dr., laureat și puțin drapat.

Revers: SPQR OPTIMO PRINCIPI, S-C în camp, Pax cu *cornucopiae* dând foc unui morman de prăzi de război.

MIR 201a(A?), Roma, a. 104/105-107.

AE, ax: 6, 13.00 g. MNIR custodie.



51. Imperiul Roman

Traianus

sestertius

Avers: IMP CAES NERVAE TRAIANO AVG GER DAC P M TR P COS V P P, bustul împăratului spre dr., laureat și drapat.

Revers: SPQR OPTIMO PRINCIPI, S C în exergă. Dacia așezată spre st., pe un morman de arme, cu un trofeu în față, jelind.

MIR 326 b Roma, a. 108-109/110.

Strack 365.

AE, ax: 6, 27.55 g. MNIR custodie.



52. Imperiul Roman

Traianus

sestertius

Avers: [...]OPTIMO AVG GER DAC P M TR P [COS V? P P?], bustul împăratului spre dr., laureat și drapat.

Revers: [SENATVS POPVLVS QVE ROMANVS], FORT RED / SC, pe doua linii, în exergă. Fortuna pe tron spre st., cu *cornucopiae* și cârmă.

MIR 505(f?) varianta 1, Roma, a. 114 (sfârșitul verii - toamna).

Strack 454.

AE, ax: 8, 26.42 g. Destul de uzată/ștearsă (pe revers este lizibilă doar legenda din exergă).

MNIR custodie.

BIBLIOGRAFIE

Ceka, H., 1972. *Questions de numismatique illyrienne avec un catalogue des monnaies d'Apollonie et Durrhachium*. Tirana.

Anja Hellmuth, Horse, Bow and Arrow – A Comparison between the Scythian Impact on the Mediterranean and on Eastern Middle Europe, *Mediterranean Review*, vol. 7, nr. 1 (iunie 2014), p. 1-138.

LRBC: Carson, R., Hill, P. și Kent, J., 1976. *Late Roman Bronze Coinage*, Londra.

MIR: Woytek, B., 2010. Die Reichsprägung des Kaisers Traianus (*Moneta Imperii Romani*, 14). Viena.

Moisil, D., 2012. Descoperiri monetare antice și bizantine din România (IV), în *Cercetări numismatice*, 18, p. 293-322.

Preda, C. și Marinescu, Gh., 1983-1985. *Contribuții la circulația monetară din Dacia în sec. I î.e.n. - tezaurul de la Șieu-Odorhei, jud. Bistrița Năsăud*, în *BSNR*, 131-133, p. 19-68.

RIC 1²: Sutherland, C. H. V., 1984. *The Roman Imperial Coinage*, vol. 1, ediție revizuită: *From 31 BC to AD 69*. Spink and Son, Londra.

RIC 2: Mattingly, H. și Sydenham, E. A., 1968. *The Roman Imperial Coinage*, vol. 2: *Vespasian to Hadrian*, Spink and Son, Londra.

RIC 2².1: Carradice, I. A. și Buttrey, T. V., 2007. *The Roman Imperial Coinage*, vol. 2, 1, ediția a 2-a revizuită: *From AD 69-96 Vespasian to Hadrian*. Spink, Londra.

RIC 2².3: Abdy, R. A. și Mittag, P. F., 2019. *The Roman Imperial Coinage*, vol. 2, 3: *From AD 117-138 Hadrian*. Spink, Londra.

RIC 3: Mattingly, H. și Sydenham, E. A., 1930. *The Roman Imperial Coinage*, vol. 3: *Antoninus Pius to Commodus*. Spink and Son, Londra.

RIC 4: Mattingly, H. și Sydenham, E. A., 1936. *The Roman Imperial Coinage*, vol. 4, 1: *Pertinax to Geta*. Spink and Son, Londra.

Strack, P. L., 1931. *Untersuchungen zur römischen Reichsprägung des zweiten Jahrhunderts*, vol. 1: *Die Reichsprägung zur Zeit des Traian*. Stuttgart.

DELIA MOISIL
Muzeul Național de Istorie a României, București.
delia.moisil2@gmail.com